

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

DRUGO ODJELJENJE

predmeti MILIĆ i NIKEZIĆ protiv CRNE GORE

(Predstavke br. 54999/10 i 10609/11)

PRESUDA

STRAZBUR

28. april 2015. godine

Ova presuda postaće pravosnažna u okolnostima iznesenim u članu 44 stav 2 Konvencije. Ona može biti predmet redaktorskih izmjena.

U predmetima Milić i Nikezić protiv Crne Gore

Evropski sud za ljudska prava (Drugo odjeljenje) zasijedajući u Vijeću u sastavu:

Işıl Karakaş, *predsjednik*,
András Sajó,
Nebojša Vučinić,
Helen Keller,
Egidijus Kūris,
Robert Spano,
Jon Fridrik Kjølbro, *sudije*,

i Stanley Naismith, *sekretar odjeljenja*,

Nakon vijećanja na zatvorenoj sjednici dana 31. marta 2015. godine izriče sljedeću presudu koja je usvojena toga dana:

POSTUPAK

1. Predmet je formiran na osnovu predstavki br. 54999/10 i 10609/11) protiv Crne Gore koje su 7. septembra 2010, odnosno 4. februara 2011. godine Sudu po članu 34 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija) podnijeli državljani Crne Gore, g. Igor Milić (u daljem tekst: prvi podnosilac predstavke) i g. Dalibor Nikezić (u daljem tekstu: drugi podnosilac predstavke).

2. Podnosiocima predstavke zastupala je g-đa A. Jasavić, advokat sa praksom u Podgorici. Crnogorsku Vladu (u daljem tekstu: Vlada) zastupao je njen zastupnik g. Z. Pažin.

3. Podnosioci predstavke tvrdili su, konkretno, da su bili podvrgnuti torturi i zlostavljanju od strane službenika obezbjeđenja u zatvoru dana 27. oktobra 2009. godine, i žalili su se da u tom smislu nije došlo do djelotvorne istrage.

4. Dana 6. jula 2011. godine Vlada je obaviještena o predstavkama.

ČINJENICE**1. OKOLNOSTI PREDMETA**

5. Podnosioci predstavke rođeni su 1974. odnosno 1981. godine u Podgorici gdje i žive.

6. U relevantno vrijeme oni su bili u pritvoru u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija (u daljem tekstu: ZIKS), gdje su bili smješteni u ćeliju sa još pet pritvorenih lica.

A. Dešavanja 27. oktobra 2009. godine i nakon toga

7. Dana 27. oktobra 2009. godine prvi podnosilac predstavke trebalo je da bude prebačen u disciplinsko odjeljenje i ćelija u kojoj je bio trebalo je da se pretrese. Podnesci podnosioca predstavke i Vlade različito govore o tome što se tačno desilo tom prilikom.

8. Prvi podnosilac predstavke naveo je da ga je, nakon što su ušli u njegovu ćeliju, nekoliko službenika obezbjeđenja zgrabilo i bacilo na betonski pod u hodniku ispred ćelije. Stavili su mu lisice, tukli ga palicama i šakama i psovali ga. Uz to su ga dva reda službenika obezbjeđenja koji su bili smješteni duž hodnika tukli dok su ga odvodili.

9. Drugi podnosilac predstavke naveo je da se on pobunio protiv ovog zlostavljanja. Na to su ga četiri službenika obezbjeđenja počela udarati nogama, šakama i palicama. Zatim je odveden u hodnik ispred ćelije gdje je još osam službenika obezbjeđenja nastavilo da ga tuče. Batinanje se nastavilo nakon što se vratio u ćeliju.

10. S druge strane, Vlada je navela da su se podnosioci predstavke opirali akciji službenika obezbjeđenja zatvora i da su pokušali da ih spriječe u obavljanju njihovih dužnosti, što je onda pokrenulo intervenciju službenika obezbjeđenja. Konkretno, kada su ušli u ćeliju drugi podnosilac predstavke napao je jednog od službenika obezbjeđenja bez ikakvog razloga i povrijedio ga.

11. Prvi podnosilac predstavke odbio je da ga pregleda zatvorski ljekar jer je sumnjao u njegovu nepristrasnost. Istog dana, međutim, razgovarao je sa ljekarom i na pitanje da li se osjeća dobro i da li ima povrede on je navodno rekao: „Ne doktore, zdrav sam fizički i psihički sam stabilan, i ne slažem se da obavite pregled; nema potrebe za tim pošto me službenici bezbjednosti nisu zlostavljali ni fizički ni psihički.”

12. Drugog podnosioca predstavke pregledao je zatvorski ljekar nakon što je to zatražio zamjenik ombudsmana. Izgleda da je taj ljekar napravio dva izvještaja u vezi sa tim. Ombudsman, koji je dobio izvještaje ZIKS-a, opisao ih je kao jedva čitljive i naveo da su o istom pitanju govorili na dva različita načina.

13. Dana 30. oktobra 2009. godine zastupnik prvog podnosioca predstavke u domaćem krivičnom postupku izvijestio je upravnika zatvora o ovom incidentu i tražio da se obavijeste odgovarajući odgovorni organi, da se njegovom klijentu pruži medicinska pomoć, i da protiv njega ne budu preduzete kaznene mjere.

14. Nepreciziranog datuma prije 4. novembra 2009. godine Osnovno državno tužilaštvo predalo je Osnovnom sudu u Danilovgradu predlog radi utvrđivanja elemenata bića krivičnog djela mučenje i zlostavljanje. Potupajući po tom zahtjevu, istražni sudija iz Osnovnog suda tražio je, između ostalog, da zdravstveni pregled oba podnosioca predstavke obavi eksterni ljekar sudske medicine i naložio da se od niza pojedinaca uzmu

svjedočenja, uključujući i službenike obezbjeđenja zatvora i drugog podnosioca predstavke.

15. Dana 4. novembra 2009. godine eksterni ljekar sudske medicine pregledao je drugog podnosioca predstavke. U svom izvještaju potvrdio je da drugi podnosilac predstavke ima lakše tjelesne povrede, i to deset dana star krvni podliv veličine 8 x 15 cm na zadnjem dijelu lijeve butine i krvne podlive na donjem kapku oba oka. Ljekar je dodao da je medicinski izvještaj bez datuma u dosijeu drugog podnosioca predstavke potvrđivao prisustvo modrica oko očiju. On je naglasio da je medicinska dokumentacija koju je obezbijedio ZIKS "u velikoj mjeri nečitljiva". Prvi podnosilac predstavke odbio je pregled eksternog doktora sudske medicine, jer je pregled navodno bio naložen kada su njegove modrice već izbljedile.

16. Dana 5. novembra 2009. godine, majka prvog podnosioca predstavke je, tokom posjete, primijetila modrice na njegovom licu i krvne podlive na vidljivim dijelovima njegovog tijela. Odmah je to prijavila Upravi Zavoda. Dana 9. novembra 2009. godine ona je podnijela krivičnu prijavu kod nadležnog državnog tužioca protiv NN počinitelja, navodeći da prvi podnosilac predstavke ima dvije modrice, jednu na lijevoj sljepočnici, koja je već bljedila, i drugu na nozi, te da se žali i da ima poteškoća da sjedi.

17. Nepreciziranog datuma majka drugog podnosioca predstavke, koju je jedan od pritvorenika obavijestio o tome što se desilo, prijavila je incident ombudsmanu i posjetila svog sina. Primijetila je da su mu oči zatvorene, a lice i vidljivi dijelovi tijela prekriveni modricama. Prijavila je to upravi zatvora i tražila da se sprovede istraga. Dana 6. novembra 2009. godine podnijela je krivičnu prijavu Upravi policije protiv nepoznatih počinitelja.

18. Dana 5. novembra i 10. novembra 2009. godine državni tužilac podnio je Osnovnom sudu u Danilovgradu prijedlog za preduzimanje istražnih radnji u vezi sa prijavama podnesenim u ime drugog, odnosno prvog podnosioca predstavke. Postupajući po tom prijedlogu istražni sudija je, između ostalog, tražio video snimak iz zatvora, identifikaciju svih službenika obezbjeđenja koji su bili uključeni u pretres ćelije i da se uzmu svjedočenja niza lica, uključujući i službenike obezbjeđenja, druga pritvorena lica u ćeliji, prvog podnosioca predstavke, i zastupnika prvog podnosioca predstavke u domaćem krivičnom postupku.

19. Traženo ispitivanje (v. stav 14 *in fine* i 18 *in fine* ove presude) obavljeno je između 4. novembra i 9. decembra 2009. godine. Dva pritvorenika su navela da su vidjeli batiranje koje je pretrpio prvi podnosilac predstavke. Neki od službenika obezbjeđenja naveli su da se prvi podnosilac predstavke opirao kada su htjeli da mu stave lisice „pokušavajući da im se otme iz ruku, psujući i vičući”, a kada je bio na podu „*gicao se i mlatio nogama i rukama*”. Jedan od službenika obezbjeđenja priznao je da je „udario (prvog podnosioca predstavke) jedan puta palicom, pošto je on nastavio da se opire i da udara nogama.” Drugi službenik obezbjeđenja, koji

je vidio prvog podnosioca predstavke nekoliko dana nakon incidenta primijetio je posjekotinu ispod njegovog lijevog oka i vidljivu povredu na nozi.

20. Tokom posjete svom klijentu nekoliko dana nakon incidenta zastupnik prvog podnosioca predstavke u domaćem krivičnom postupku konstatovao je modricu ispod oka i modricu na listu lijeve noge prečnika oko 20 cm. Opisao je svog klijenta kao prestrašenog i "duševno slomljenog".

21. Jedan od službenika obezbjeđenja konstatovao je da je drugi podnosilac predstavke dograbio okovratnik jednog od njegovih kolega iza leđa, nakon čega je taj službenik obezbjeđenja pao preko neke klupe. Taj ga je službenik obezbjeđenja odgurnuo i drugi podnosilac predstavke *pao je na zid i spustio se dolje na sjedalo*. Službenik obezbjeđenja je naveo da njegov kolega nije udario drugog podnosioca predstavke. To su potvrdila još tri službenika obezbjeđenja. Zatvorski ljekar naveo je da je primijetio krvni podliv ispod oka drugog podnosioca predstavke. Tri pritvorena lica potvrdila su da je drugog podnosioca predstavke tuklo nekoliko službenika obezbjeđenja i u ćeliji i u hodniku. Podnosioci predstavke su, sa svoje strane, ponovili svoje navode.

22. Dana 12. februara 2010. godine Državni tužilac odbacio je krivične prijave protiv dva službenika obezbjeđenja, I.M. and R.T, na osnovu toga što su, iako su upotrijebili silu udarajući palicom prvog podnosioca predstavke tri puta, a drugog podnosioca predstavke jednom, oni to učinili da bi savladali otpor podnosilaca predstavke i tako su postupili *u granicama službenog ovlašćenja*. Dok prvog podnosioca predstavke nije pregledao ljekar, medicinska dokumentacija drugog podnosioca predstavke potvrđivala je da je on pretrpio lakše povrede. S obzirom na to, tužilac je zaključio da sila koja je upotrijebljena nije povrijedila ljudsko dostojanstvo i da nije bilo elemenata bilo kog krivičnog djela za koje bi slijedilo krivično gonjenje *ex proprio motu*. U odluci tužioca takođe se identifikuju drugi službenici obezbjeđenja koji su učestvovali u pretresu ćelije. U isto vrijeme, podnosioci predstavke obaviješteni su da mogu da pokrenu krivično gonjenje po privatnoj tužbi podnošenjem optužnog predloga Osnovnom sudu.

23. Dana 23. februara 2010. godine advokat koga su angažovali podnosioci predstavke u vezi sa pritužbama na navodno zlostavljanje podnio je optužni predlog protiv 16 službenika obezbjeđenja zatvora koji su imenovani u njegovoj prethodnoj odluci, uključujući i I.M. i R.T. za torturu i zlostavljanje koje je dovelo do teške tjelesne povrede.

24. Dana 16. marta 2010. godine prvi podnosilac predstavke obavijestio je advokata da se na video snimku koji je dobio od ZIKS-a preko Osnovnog suda ne prikazuje cjelokupan incident jer su, naime, ispušteni dijelovi kada ga batina špalir službenika obezbjeđenja u hodniku. On je, međutim, tvrdio

da je druga kamera u hodniku morala snimiti to batinanje i da taj snimak treba dobiti od zatvorskih vlasti.

25. Dana 30. marta 2010. godine advokat je od suda tražio da dobije snimak sa druge kamere, ali navodno bezuspješno.

26. Dana 22. aprila 2010. godine Osnovni sud je odlučio da optužni predlog podnosioca predstavke treba tretirati kao krivičnu prijavu i da kao takav treba da se podnese državnom tužiocu.

27. Dana 10. maja 2010. godine podnosioci predstavke žalili su se protiv pomenute odluke. U isto vrijeme su podnijeli i krivičnu prijavu državnom tužiocu.

28. Dana 13. septembra 2010. godine Viši sud odbio je žalbu podnosioca predstavke na osnovu toga što je državni tužilac donio odluku samo u odnosu na I.M. i R.T. a ne i u odnosu na druge službenike obezbjeđenja.

29. Dana 19. oktobra 2010. godine državni tužilac odbacio je krivičnu prijavu podnosioca predstavke jer nije bilo elemenata bilo kog krivičnog djela za koje bi slijedilo krivično gonjenje *ex proprio motu*. U isto vrijeme podnosioci predstavke obaviješteni su da mogu da pokrenu krivično gonjenje po privatnoj tužbi putem podnošenja zahtjeva za sprovođenje istrage Osnovnom sudu.

29. Dana 12. novembra 2010. godine podnosioci predstavke podnijeli su Osnovnom sudu zahtjev za sprovođenje istrage.

30. Dana 10. februara 2011. godine Ustavni sud odbacio je po poroceduralnom osnovu ustavnu žalbu podnosioca predstavke protiv ove odluke Osnovnog suda i Višeg suda. Konkretno, Ustavni sud je zauzeo stav da su se pritužbe podnosioca predstavki u suštini odnosile na krivično gonjenje drugih fizičkih lica i da, prema sudskoj praksi Suda, takve pritužbe nisu spojive *ratione materiae* sa Konvencijom. Takođe je zaključeno da odluka Osnovnog suda ne predstavlja "pojedinačni akt" u odnosu na koji bi Ustavni sud imao nadležnost, već procesnu odluku kojom se utvrđuje da li su ispunjeni uslovi za sprovođenje istrage po direktnom optužnom predlogu koji su podnijeli podnosioci predstavke. U spornom postupku sudovi nisu odlučili o suštini samog zahtjeva, već su donijeli odluku da zahtjev treba tretirati kao krivičnu prijavu.

31. Dana 18. marta 2011. godine Osnovni sud odbio je zahtjev podnosioca predstavke za pokretanje istrage navodeći kao osnov da nema *osnovane sumnje* da su službenici obezbjeđenja mučili i zlostavljali podnosiocima predstavke i da je sila koju su upotrijebili bila nužna da se savlada otpor podnosioca predstavke. Dana 13. juna 2011. godine Viši sud potvrdio je ovu odluku.

B. Uključivanje ombudsmana

32. Dana 30. oktobra i 12. novembra 2009. godine zamjenica ombudsmana posjetila je podnosiocima predstavke. Ona je razgovarala i sa

drugim pritvorenim licima iz iste ćelije, koji su potvrdili navode prvog podnosioca predstavke. Ona je konstatovala da je drugi podnosilac predstavke, koji je imao "vidljive povrede na glavi, posebno oko očiju" i na nogama, tražio da mu bude dozvoljeno da preda krivičnu prijavu i da ga pregleda zatvorski ljekar.

33. U svom odgovoru na upit ombudsmana, ZIKS je naveo da se drugi podnosilac predstavke neopravdano opirao i fizički napao službenike obezbjeđenja koji su, u odgovor na to, upotrijebili silu i palicu u mjeri koja je bila potrebna da se savlada njegov otpor. ZIKS je takođe dostavio izvještaje ljekara za drugog podnosioca predstavke, koje je ombudsman opisao kao jedva čitljive i iz kojih se moglo zaključiti da se oni bave istim pitanjem, ali da imaju drugačiji sadržaj.

34. U mišljenju od 29. marta 2010. godine, ombudsman je izrazio stav da su prava podnosioca predstavke povrijeđena 27. oktobra 2009. godine. U mišljenju se navodi da oni nisu pružali otpor i da nije bilo opravdanja za upotrebu sredstava prinude, naročito ne u mjeri i na način na koji se navodi da je to urađeno. U isto vrijeme ombudsman je preporučio da ZIKS pokrene disciplinski postupak protiv odgovornih službenika obezbjeđenja i izvesti ombudsmana u roku od 20 dana o preduzetim mjerama.

35. Dana 1. aprila 2010. godine pokrenuti su disciplinski postupci protiv tri zatvorska službenika obezbjeđenja, I.M, I.B. i R.T. Dana 31. maja 2010. godine utvrđena je njihova odgovornost i kažnjeni su umanjnjem plate od 20% u oktobru 2009. godine zbog *zloupotrebe položaja ili prekoračenja ovlašćenja* pošto su upotrijebili pretjeranu silu koja nije bila srazmjerna otporu koji su pružili podnosioci predstavke 27. oktobra 2009. godine. Konkretno, I.M. je udario oba podnosioca predstavke gumenom palicom, I.B. je nogom udario prvog podnosioca predstavke, a R.T. je palicom udario drugog podnosioca predstavke u donji dio tijela. Porodice podnosioca predstavke i ombudsman obaviješteni su o ishodu disciplinskog postupka, a advokat podnosioca predstavke prisustvovao je saslušanju pred disciplinskom komisijom.

36. Još četiri zatvorska službenika koja su učestvovala u pretresu ćelije navedenog dana i za koje nije dokazano da su upotrijebili silu protiv podnosioca predstavke, navodno su prebačeni na druga mjesta u druge jedinice ZIKS-a.

37. Dana 5. maja 2010. godine, tokom parlamentarnog saslušanja upravnika zatvora (v. stav 47 ove presude), ombudsman je potvrdio da je uprava ZIKS-a propisno postupila po njegovoj preporuci u datom roku.

C. Građanski postupak

38. Dana 15. marta 2011. godine podnosioci predstavke podnijeli su zahtjev za naknadu štete protiv ZIKS-a pozivajući se, između ostalog, na

član 3 Konvencije. Tražili su po 15.000 eura (EUR) na ime naknade nematerijalne štete izazvane torturom 27. oktobra 2009. godine.

39. Dana 7. novembra 2013. godine nakon vraćanja na ponovni postupak, Osnovni sud u Podgorici presudio je dijelom u korist podnosilaca predstavke dosuđujući im po 1.050 eura na ime naknade nematerijalne štete zbog povreda njihovih prava i 397 eura za troškove postupka. Sud je svoju odluku bazirao na članu 166 Zakona o obligacijama (v. stav 62 ove presude). U svom obrazloženju sud je uzeo u obzir izjave podnosilaca predstavke i službenika obezbjeđenja, medicinske nalaze, video snimke, činjenicu da je za tri službenika obezbjeđenja utvrđena odgovornost u disciplinskom postupku za nesrazmjernu upotrebu sile i da su oni novčano kažnjeni, te činjenicu da su podnosioci predstavke pružili otpor i na taj način doprinijeli nematerijalnoj šteti. Sud je našao da su službenici obezbjeđenja prekoračili svoja ovlašćenja, ali je ieksplicitno izrazio stav da te radnje ne mogu da se kvalifikuju kao tortura ili nečovječno ili ponižavajuće postupanje.

40. Dana 29. maja 2014. godine Viši sud potvrdio je ovu presudu. Pri tome Viši sud nije izrazio neslaganje sa zaključkom Osnovnog suda u odnosu na kvalifikaciju spornog incidenta.

41. Dana 23. oktobra 2014. godine Vrhovni sud dijelom je preinačio prethodne odluke dosuđujući podnosiocima predstavke po 1.500 EUR na ime nematerijalne štete i pripadajuću zakonsku kamatu. Pri tome je Vrhovni sud, između ostalog, izrazio stav da upotreba sile od strane zatvorskih službenika obezbjeđenja ne može da se opravda činjenicom da su podnosioci predstavke pružili otpor i našao da takve radnje predstavljaju povredu osnovnih vrijednosti svakog demokratskog društva i da degradiraju ljudsko dostojanstvo, ali da ne predstavljaju torturu ili nečovječno postupanje. Podnosioci predstavke primili su ovu odluku 25. novembra 2014. godine.

D. Ostale relevantne informacije

42. Podnosioci predstavke takođe tvrde da su bili žrtve zastrašivanja ili zlostavljanja u periodu između 23. decembra 2009. godine i 15. januara 2010. godine, u vezi sa čim su njihove majke predale krivične prijave 18. januara 2010. godine. Dana 22. juna 2011. godine Osnovni državni tužilac odbacio je krivičnu prijavu predatu zbog zastrašivanja prvog podnosioca predstavke na osnovu toga što ni do kakvog incidenta te vrste nije došlo. Po krivičnoj prijavi u odnosu na zlostavljanje koje navodi drugi podnosilac predstavke izgleda još uvijek nije riješeno.

43. Između 27. aprila i 5. maja 2010. godine prvi podnosilac predstavke štrajkovao je glađu zbog toga što je disciplinski postupak u vezi sa događajima od 27. oktobra 2009. godine pokrenut protiv samo tri

službenika obezbjeđenja koji su, po njegovim riječima, najmanje bili odgovorni za ono što se njemu dogodilo.

44. Nepreciziranog datuma početkom maja 2010. godine prvi podnosilac predstavke sastao se sa upravnikom zatvora. Tom prilikom on je navodno predložio da pokaže upravniku zatvora kameru koja je snimila čitav incident od 27. oktobra 2009. godine. Upravnik je navodno predložio da prvi podnosilac predstavke umjesto toga napravi crtež.

45. U najmanje dva navrata podnosioci predstavke žalili su se svom advokatu da je zlostavljanje kome su bili izloženi bilo kontinuirano i najmanje u jednoj prilici prijetili su samoubistvom ukoliko se pritisak koji se nad njima vrši ne smanji. Advokat je obavijestio Viši sud, ministra pravde i upravnika zatvora, tražeći da se protiv odgovornih lica pokrene disciplinski postupak.

46. Dana 5. maja 2010. godine i 14. juna 2011. godine upravnika zatvora saslušao je skupštinski Odbor za ljudska prava i slobode.

47. Dana 25. juna 2011. godine skupštinski Odbor za ljudska prava i slobode podnio je izvještaj Skupštini, gdje je jedan od njihovih zaključaka bio da „nije bilo mučenja niti sistemskih povreda ljudskih prava u ZIKS-u i da su svi prijavljeni slučajevi upotrebe sile i prekoračenja ovlašćenja bili sankcionisani“.

48. Podnosioci predstavke takođe su naveli da im je uskraćen djelotvoran domaći pravni lijek jer je među zamjenicima državnog tužioca u to vrijeme bila kćerka upravnika zatvora, a zamjenica Vrhovnog tužioca njegova supruga.

49. Prvi podnosilac predstavke u ovom je trenutku na izdržavanju četiri zatvorske kazne. On je prethodno bio osuđen osam puta za razičita krivična djela. Tokom boravka u pritvoru četiri puta su mu izricane disciplinske sankcije, a dva puta dok je bio na izdržavanju zatvorske kazne.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Krivični zakonik iz 2003. godine, objavljen u Službenom listu Republike Crne Gore br. 70/03, 13/04 i 47/06, te u Službenom listu Crne Gore br. 40/08 i 25/10)

50. Član 166a predviđa da će svako ko zlostavlja drugog ili prema njemu postupa na način kojim se vrijeđa ljudsko dostojanstvo, biti kažnjen zatvorom do jedne godine. Ako to djelo učini službeno lice u vršenju službe, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.

51. Član 167 predviđa da će svako ko drugom nanese veliki bol ili teške patnje sa ciljem da ga nezakonito kazni ili da ga zastraši, ili da na njega izvrši pritisak, biti kažnjen zatvorom od šest mjeseci do pet godina. Ako to djelo izvrši službeno lice u vršenju službe ili je djelo izvršeno uz njegov izričiti ili prećutni pristanak ili ako je službeno lice podstrekavalo drugo lice

na izvršenje djela iz stava 1 ovog člana, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.

52. U članu 183 predviđa se krivično gonjenje navedenih krivičnih djela po službenoj dužnosti.

B. Zakonik o krivičnom postupku iz 2003. godine; objavljen u Sl. listu Republike Crne Gore br. 71/03, 07/04 i 47/06)

53. Članovi 19, 20 i 44 predviđaju, između ostalog, da zvanični krivični postupak može da se pokrene na zahtjev ovlašćenog tužioca. Za krivična djela koja podliježu krivičnom gonjenju *ex proprio motu*, kao što su krivična djela u ovim predmetima, ovlašćeni tužilac je državni tužilac. Njegovo ovlašćenje da odluči da li će podići optužnicu vezano je principom zakonitosti po kome on mora djelovati kadgod postoji osnovana sumnja da je počinjeno krivično djelo za koje se pokreće krivično gonjenje po službenoj dužnosti.

54. Članovi 19 i 59 predviđaju, između ostalog, da ukoliko državni tužilac odluči da nema osnova za krivično gonjenje, on/ona mora da obavijesti oštećenog o toj odluci i oštećeni tada ima pravo da preuzme krivično gonjenje u predmetu u svoje ime, u svojstvu "privatnog tužioca", u roku od osam dana od datuma obavještenja o toj odluci. Kada obavještava oštećenoga o odluci da ne sprovedi krivično gonjenje, državni tužilac mora da obavijesti oštećenoga o radnjama koje on/ona mogu preduzeti u svojstvu privatnog tužioca.

55. Član 229 predviđa da, ukoliko se krivična prijava preda sudu, policiji, ili državnom tužiocu koji nije nadležan, ona mora da se proslijedi nadležnom državnom tužiocu.

C. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija; objavljen u Sl. listu Republike Crne Gore, br 25/94, 29/94, 69/03 i 65/04)

56. Članom 14b zabranjuju se sve radnje kojima se osuđeno lice podvrgava torturi ili zlostavljanju. To se odnosi prije svega na radnje koje su nesrazmjerne održavanju reda i discipline unutar institucije ili jedinice. Zatvorenik koji je podvrgnut takvim radnjama ima pravo na naknadu štete.

57. Član 61 predviđa da se sila može upotrijebiti protiv zatvorenika samo ako je to neophodno da se spriječi otpor službenom licu koje izvršava zakonitu naredbu; gdje sila obuhvata i fizičku silu i upotrebu palica.

58. Član 181 predviđa da se član 61 primjenjuje i na lica u pritvoru.

D. Zakon o obligacionim odnosima; objavljen u Sl. listu CG br. 47/08 i 04/11)

59. Članovima 148 i 149 predviđaju se različiti osnovi za traženje naknade u građanskom postupku i za materijalnu i za nematerijalnu štetu.

60. Članom 151 predviđa se, između ostalog, da svako ima pravo da traži od suda ili nekog drugog nadležnog organa da naloži prestanak svake radnje kojom se krši integritet ljudskog bića, lični i porodični život ili druga lična prava.

61. U članu 166 stav 1 predviđa se da svako pravno lice, uključujući i državu, odgovara za svaku štetu koju prouzrokuje neki njegov "organ".

62. Članovi 206 i 207, između ostalog, predviđaju da svako ko pretrpi strah, fizički bol ili duševne patnje zbog povrede prava ličnosti ima pravo, u zavisnosti od trajanja i intenziteta, da podnese tužbu građanskim sudovima i da uz to traži neki drugi oblik pravnog zadovoljenja "čime se može" ostvariti adekvatna naknada nematerijalne štete.

E. Relevantna domaća sudska praksa

63. Vlada je navela da je 2010. godine Ustavni sud usvojio tri ustavne žalbe, 184 su odbijene u meritumu, a 144 odbačene po proceduralnom osnovu. U istom periodu, postupak po jednoj ustavnoj žalbi je obustavljen.

64. U periodu između 1. januara 2011. godine i 19. januara 2012. godine još je 247 ustavnih žalbi odbijeno u meritumu, 234 su odbačene po proceduralnom osnovu, tri postupka su prekinuta, a devetnaest ustavnih žalbi je usvojeno.

65. Nisu dostavljene informacije o tome da li je donesena bilo koja odluka u kontekstu krivičnog gonjenja po privatnoj tužbi oštećenih strana.

PRAVO

I. SPAJANJE PREDSTAVKI

66. Sud konstatuje da se predstavke koje se ovdje ispituju odnose na isto pitanje. Stoga je prikladno da se one spoje prema pravilu 42 stav 1 Poslovnika Suda.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 3 KONVENCIJE

67. Podnosioci predstavke žalili su se po članu 3 Konvencije da su bili podvrgnuti torturi i zlostavljanju od strane službenika obezbjeđenja u

zatvoru dana 27. oktobra 2009. godine. Žalili su se i da u tom smislu nije došlo do djelotvorne istrage.

68. Relevantni dio ovog člana glasi:

"Niko ne smije biti podvrgnut mučenju, ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju."

A. Materijalni aspekt

1. Prihvatljivost

69. Vlada je navela da podnosioci predstavke nisu iscrpili sve djelotvorne domaće pravne lijekove. Konkretno, građanski postupci koje su oni pokrenuli i preko kojih su mogli dobiti naknadu nematerijalne štete za eventualne povrede prava ličnosti i dalje nisu završeni. U tom smislu Vlada se pozvala na relevantne članove Zakona o obligacijama (v. stav 60-63 ove presude).

70. Podnosioci predstavke naveli su da građanska tužba nije djelotvoran domaći pravni lijek. Dana 1. decembra 2014. godine oni su obavijestili Sud da je građanski postupak zaključen 23. oktobra 2014. godine i podnijeli su relevantnu odluku Vrhovnog suda (v. stav 42 ove presude).

71. Sud ističe da svrha člana 35 jeste da se stranama ugovornicama pruži prilika da spriječe ili isprave povrede koje se protiv njih navode prije nego se ti navodi predaju institucijama Konvencije. Kao posljedica toga, države se izuzimaju iz obaveze da odgovaraju za svoja djela pred međunarodnim tijelima sve dok imaju priliku da isprave povrede kroz svoj pravni sistem. Pravilo da se moraju iscrpiti domaći pravni lijekovi, koje se pominje u članu 35 Konvencije, propisuje da podnosilac predstavke treba da upotrijebi redovni pravni put samo za dobijanje onih pravnih lijekova koji se odnose na konkretne navodne povrede i koji su u isto vrijeme i dostupni i dovoljni. Postojanje takvih pravnih lijekova mora biti dovoljno sigurno i to ne samo u teoriji nego i u praksi, i ukoliko nije tako oni nemaju potrebnu dostupnost i djelotvornost, pa je na tuženoj državi da utvrdi da su ti razni uslovi ispunjeni (v. *Selmouni protiv Francuske* [GC], br. 25803/94, stavovi 74-75, ECHR 1999-V; i *Vučković i drugi protiv Srbije* [GC], br. 17153/11, stavovi 69-77, 25. mart 2014).

72. Sud podsjeća i da pitanje da li podnosilac predstavke ima status "oštećenoga" zavisi od toga da li su domaće vlasti, izričito ili u suštini, priznale navodne povrede Konvencije i, ako je potrebno, obezbijedile odgovarajuće pravno sredstvo da se one isprave. Samo kada se ti uslovi ispune, supsidijarna priroda zaštitnih mehanizama Konvencije isključuje ispitivanje predstavke (v. *Cataldo protiv Italije* (dec.), br. 45656/99, 3. jun 2004. godine, and *Cocchiarella protiv Italije* [GC], br. 64886/01, stav 71, ECHR 2006-V).

73. Što se tiče ovog konkretnog predmeta, Sud konstatuje da su podnosioci predstavke podnijeli tužbe za naknadu štete i da su ti postupci okončani u oktobru 2014. godine. Iako se ispunjenost uslova da podnosilac predstavke iscrpi domaće pravne lijekove obično utvrđuje u odnosu na datum na koji je predstavka podnesena Sudu (*Baumann protiv Francuske*, br. 33592/96, stav 47, ECHR, 2001-V (izvodi)), Sud takođe prihvata da do posljednje faze takvih pravnih lijekova može da se dođe i nakon predaje predstavke, ali prije nego što sud odluči o prihvatljivosti (*Karoussiotis protiv Portugala*, br. 23205/08, stav 57, ECHR 2011 (izvodi)). Čak i ako se pretpostavi da zahtjev za naknadu štete u građanskom postupku može da se smatra djelotvornim domaćim pravnim lijekom za pritužbe po materijalnom aspektu člana 3 Konvencije, Sud konstatuje da su podnosioci predstavke u ovom predmetu iscrpili taj lijek koji je ponudila Vlada, čiji se prigovor u tom smislu mora stoga odbiti.

74. Međutim, to iziskuje ispitivanje da li podnosioci predstavke mogu i dalje da tvrde da su žrtve navodne povrede. Sud u tom smislu konstatuje da su domaći sudovi odučili dijelom u korist podnosilaca predstavke dosuđujući im naknadu štete. Sud dalje konstatuje da, iako je Vrhovni sud sporne radnje službenika bezbjednosti opisao kao radnje koje narušavaju ljudsko dostojanstvo, taj sud nije priznao povredu prava podnosilaca predstavke kako bi bilo neophodno u ovakvoj vrsti predmeta, naročito s obzirom na eksplicitni stav nižih sudova u tom smislu (v. stavove 40-42 ove presude). U svakom slučaju, a prilično odvojeno od pitanja da li su nalazi domaćih sudova bili dovoljni u smislu priznavanja povrede, Sud je mišljenja da naknada od po 1.500 eura koja je dosuđena podnosiocima predstavke na ime naknade nematerijalne štete u ovom predmetu ne može da se smatra odgovarajućim zadovoljenjem za povrede na koje su se oni žalili (v. *mutatis mutandis*, *Cocchiarella protiv Italije* [GC], citirano ranije u tekstu ove presude, stav 107).

75. S obzirom na navedeno Sud smatra da to nije uticalo na status podnosilaca predstavki kao "oštećenih" u smislu člana 34 Konvencije.

76. Sud takođe konstatuje da ova pritužba nije očigledno neosnovana u smislu člana 35 stav 3 Konvencije. Sud daje konstatuje da ona nije neprihvatljiva po bilo kom drugom osnovu. Ona stoga mora biti proglašena prihvatljivom.

2. Meritum

77. Podnosioci predstavke potvrdili su svoje pritužbe.

79. Vlada je navela da ne spori da su službenici obezbjeđenja upotrijebili pretjeranu silu, koja nije bila srazmjerna mjerama koje su se morale sprovesti. Međutim, Vlada je navela da je upotreba sile bila opravdana pošto je njen cilj bio da se savlada otpor podnosilaca predstavke i stoga ona nije mogla da predstavlja torturu ili nečovječno ili ponižavajuće postupanje. Dalje su naveli da podnosiocima predstavke nikada nije bila uskraćena

medicinska pomoć, te da je prvi podnosilac predstavke tu pomoć sam odbio. Oni su zaključili da u tom smislu nije bilo povrede Konvencije.

78. Sud je već izrazio stav da su lica koja su u pritvoru u ugroženom položaju i da vlasti imaju dužnost da zaštite njihovu fizičku dobrobit. Iako prihvata da upotreba sile može povremeno biti neophodna da se obezbijedi sigurnost u zatvoru, da se održava red ili spriječi kriminal u takvim ustanovama, ta se sila može koristiti samo ukoliko nema drugog rješenja i ona ne smije biti pretjerana. Svako pribjegavanje fizičkoj sili koje nije strogo neophodno zbog postupanja pritvorenog lica unižava ljudsko dostojanstvo i u principu predstavlja povredu člana 3 Konvencije (v. *Kopylov protiv Rusije*, br. 3933/04, stav 157, 29. jul 2010, i tu citirani izvori).

79. Sud je dalje našao da, kada o određenim događajima, isključivo organi vlasti imaju saznanja u potpunosti ili dijelom, kao što je to slučaj sa licima koja su pod kontrolom vlasti lišena slobode, nastaje jaka pretpostavka činjenica vezanih za povrede koje su nastale tokom takvog lišenja slobode. I zaista, može se smatrati da je teret dokazivanja u rukama vlasti. One treba da pruže zadovoljavajuće i uvjerljivo obrazloženje (v. *Salman protiv Turske* [GC], br. 21986/93, stav 100, ECHR 2000-VII, i *Vladimir Romanov protiv Rusije*, br. 41461/02, stav 58, 24. jul 2008. godine).

80. Što se tiče ovog konkretnog predmeta, Sud konstatuje da su domaći organi utvrdili da su službenici obezbjeđenja udarali podnosiocima predstavki gumenim palicama (v. stavove 22, 35 i 36 ove presude). Iako je prvi podnosilac predstavke odbio da ga pregleda ljekar, eksterni doktor sudske medicine potvrdio je da je drugi podnosilac predstavke pretrpio povrede (v. stav 15 ove presude). Nadalje, domaći sudovi prihvatili su da je upotreba sile bila pretjerana, kako je i Vlada priznala (v. stavove 40-42 i 79 ove presude). Iako Vlada ne smatra da sporne radnje službenika obezbjeđenja predstavljaju zlostavljanje, Sud nema isti stav. Uzimajući u obzir konkretne radnje opisane i utvrđene u domaćem postupku, kao i povrede konstatovane u medicinskim izvještajima, Sud nalazi da je dostignut prag predviđen članom 3 i smatra da je došlo do povrede materijalnog dijela člana 3 Konvencije u odnosu na oba podnosioca predstavke.

B. Procesni aspekt

1. Prihvatljivost

81. Vlada je navela da podnosioci predstavke nisu iscrpili sve djelotvorne domaće pravne lijekove koji su im bili na raspolaganju. Konkretno, oni nisu podnijeli ustavnu žalbu protiv odluka Osnovnog suda i Višeg suda koje su donesene 18. marta odnosno 13. juna 2011. godine. U

tom smislu Vlada je uputila na sudsku praksu Ustavnog suda (v. stavove 64-66 ove presude).

82. Podnosioci predstavke naveli su da ustavna žalba nije djelotvoran domaći pravni lijek.

83. Sud podsjeća da, kada navodno zlostavljanje počini službeno lice, član 3 propisuje da se mora sprovesti zvanična istraga. Podnosilac predstavke nije obavezan da lično pokrene krivično gonjenje po privatnoj tužbi, nakon što je već podnio krivičnu prijavu i tako dao državi priliku da ispravi stvar (v. *Stojnšek v. Slovenia*, br. 1926/03, stav 79, 23. jun 2009. godine i tu citirani izvori).

84. Što se tiče ovog konkretnog predmeta, Sud konstatuje da su navodno zlostavljanje počinili službenici obezbjeđenja u zatvoru, odnosno službena lica države. Podnosioci predstavke sa svoje strane, podnijeli su krivičnu prijavu u vezi sa događajima na koje se žale i tako su dali državi priliku da ispravi stvar. Stoga nisu imali obavezu da i povrh toga pokrenu krivično gonjenje po privatnoj tužbi koje je dovelo do odluke Osnovnog suda od 18. marta i odluke Višeg suda od 13. juna 2011. godine. Zato nisu imali obavezu ni da podnesu ustavnu žalbu nakon toga. Prigovor Vlade u ovom smislu mora se stoga odbiti.

85. Sud konstatuje da ova pritužba nije očigledno neosnovana u smislu člana 35 stav 3 Konvencije. Sud dalje konstatuje da ona nije neprihvatljiva ni po bilo kom drugom osnovu. Ona stoga mora biti proglašena prihvatljivom.

2. Meritum

A. Podnesci strana

86. Podnosioci predstavke žalili su se da nije bilo djelotvorne zvanične istrage spornog incidenta. Konkretno, državni tužilac nije dobio sve relevantne video snimke zatvorskog hodnika gdje je došlo do torture, jer ih je dobio samo sa jedne kamere. Disciplinski postupak koji je sproveden nije bio djelotvoran jer je sproveden protiv samo tri zatvorska službenika obezbjeđenja i to sedam mjeseci nakon spornog događaja.

87. Podnosioci predstavke dalje su naveli da su zaista predali optužni prijedlog nakon što je krivična prijava protiv nepoznatih lica odbačena. Međutim, to je urađeno kao odgovor na uputstvo državnog tužioca da to treba uraditi, a ne kao rezultat njihove "pogrešne procjene", kako je navela Vlada (v. stav 22 *in fine* i stav 26 ove presude).

90. Vlada je navela da je tužena država preduzela brzu, temeljnu i djelotvornu istragu navoda podnosilaca predstavke da je bilo zlostavljanja. Oni nisu osporili da su zatvorski službenici obezbjeđenja upotrijebili pretjeranu silu, već su je smatrali opravdanom. Nakon preporuke ombudsmana u tom smislu, pokrenut je disciplinski postupak protiv tri službenika obezbjeđenja i oni su na kraju novčano kažnjeni za pretjeranu

upotrebu sile. Porodice podnosilaca predstavki, ombudsman i nevladine organizacije koje su pokazale interesovanje za ovaj slučaj obaviješteni su o ishodu disciplinskog postupka.

88. Vlada je dalje tvrdila da su podnosioci predstavke doprinijeli i dužini prethodnog krivičnog postupka tako što su pogrešno predali ustavnu žalbu protiv proceduralne odluke uz optužnicu, koju su domaći sudovi pravilno odlučili da tretiraju kao krivičnu prijavu (v. stavove 26 i 31 ove presude). Oni su naveli da bi predmetni postupak bio sproveden bez nepotrebnog odlaganja da nije bilo tog doprinosa podnosilaca predstavke.

89. S obzirom na to Vlada je izrazila da smatra da nije došlo do povrede člana 3 Konvencije.

b. Zaključak Suda

90. Prema utvrđenoj sudskoj praksi Suda, kada fizičko lice ponudi kredibilnu tvrdnju da je bilo predmet ophođenja policije ili drugih sličnih subjekata koji rade u ime države koje je predstavljao povredu člana 3, dužnost je domaćih vlasti da sprovedu djelotvornu zvaničnu istragu (v. *Labita protiv Italije* [GC], br. 26772/95, stav 131, ECHR 2000-IV).

91. Sud s tim u vezi konstatuje da nepostojanje zaključaka iz neke istrage ne znači, samo po sebi, da je istraga bila nedjelotvorna: obaveza da se vrši istraga "nije obaveza rezultata, već sredstva". Ne treba svaka istraga da bude nužno uspješna niti da dođe do zaključka koji se poklapa sa prikazom događaja koji je dao tužilac; međutim, ona treba u principu da bude takva da može da dovede do utvrđivanja činjenica predmeta i, ako se ispostavi da su navodi tačni, da dovede do identifikovanja i kažnjavanja odgovornih (v. *Mikheyev protiv Rusije*, br. 77617/01, stav 107, 26. januar 2006. godine). Kada bi bilo drugačije, opšta zabrana torture i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja bi, uprkos svom fundamentalnom značaju, bila nedjelotvorna u praksi i bilo bi moguće u nekim slučajevima da subjekti koji djeluju u ime države zloupotrijebe prava lica pod njihovom kontrolom i to bukvalno bez ikakve kazne (v. *Labita* [GC], citirano ranije u tekstu ove presude, stav 131).

92. Istraga mora biti detaljna, brza i nezavisna (v. *Mikheyev*, citirano ranije u tekstu ove presude, stavovi 108-110, i *Jasar protiv Bivše jugoslovenske Republike Makedonije*, br. 69908/01, stavovi 56-57, 15. februar 2007).

93. Što se tiče ovog konkretnog predmeta, Sud konstatuje da je, nakon što su majke podnosilaca predstavki podnijele krivične prijave u vezi sa događajima od 29. oktobra 2009. godine, državni tužilac zatražio je od Osnovnog suda da istraži njihove pritužbe. Neposredno nakon toga Osnovni sud je, sa svoje strane, preduzeo niz radnji: tražio je identifikaciju službenika obezbjeđenja koji su bili uključeni u događaj, medicinski pregled podnosilaca predstavke, predavanje relevantnih video zapisa i saslušao je izjave niza fizičkih lica, uključujući i podnosiocima predstavke, pomenute

službenike obezbjeđenja i pritvorena lica koja su bila u ćeliji sa podnosiocima predstavke. Na osnovu nalaza iz istrage državni tužilac odbacio je krivične prijave, zaključujući da su zatvorski službenici obezbjeđenja zaista upotrijebili silu, ali da su to učinili kako bi savladali otpor podnosioca predstavke, i da su tako djelovali u okviru svojih ovlašćenja.

94. U svom odgovoru na zahtjev ombudsmana, ZIKS je potvrdio da su službenici obezbjeđenja upotrijebili silu samo u mjeri u kojoj je to bilo neophodno da bi se savladao otpor podnosioca predstavki (v. stav 34 *in limine* ove presude).

95. Iako su podnosioci predstavki zvanično obaviješteni da mogu da preuzmu krivično gonjenje po privatnoj tužbi, prvi put kada su pokušali to da učine Osnovni sud ih je uputio da predaju ponovo krivičnu prijavu državnom tužiocu, a drugi takav zahtjev isti sud je odbio.

96. Što se tiče djelotvornosti krivične istrage, Sud podsjeća da Vlada nije sporila navode podnosioca predstavki (v. stav 88 ove presude) da državni tužilac nije dobio sve relevantne video zapise zatvorskog hodnika u predmetno vrijeme. Štaviše, drugo odbijanje državnog tužioca od 19. oktobra 2010. godine desilo se nakon što je ombudsman dao svoje mišljenje o cijeloj stvari 29. marta 2010. godine (v. stav 35 ove presude), utvrdivši da je upotrebljena prekomjerna sila i preporučivši disciplinski postupak, a i nakon okončanja disciplinskog postupka 31. maja 2010. godine (v. stav 36 ove presude) gdje se smatralo utvrđenim da su tri službenika obezbjeđenja I.M., I.B., i R.T. zloupotrijebili svoj položaj i prekoračili svoja ovlašćenja tako što su upotrijebili prekomjernu silu nesrazmjernu otporu koji su pružili podnosioci predstavke. Stoga Sud smatra da nije uvjerljivo utvrđeno da se odluka državnog tužioca da prekine krivični postupak (v. stav 22 i 29 ove presude) bazirala na adekvatnoj ocjeni svih relevantnih činjeničnih elemenata u ovom predmetu, te uzimajući u obzir nalaze činjenica kako ih je utvrdio ombudsman u disciplinskom postupku.

97. S obzirom na navedeno Sud smatra da je došlo do povrede procesnog aspekta člana 3 Konvencije u odnosu na oba podnosioca predstavke.

III. NAVODNA POVREDA ČLANA 13 KONVENCIJE

98. Podnosioci predstavke su se takođe žalili po članu 13 Konvencije da nije bilo djelotvorne zvanične istrage događaja od 27. oktobra 2009. godine.

99. Razmotrivši nalaze koji se odnose na proceduralne pritužbe podnosioca predstavke po članu 3 u ovom smislu, Sud je našao da nije neophodno ispitivati prihvatljivost ili meritum iste pritužbe po članu 13 (v. *mutatis mutandis*, *Inicijativa mladih za ljudska pravaprotiv Srbije*, br. 48135/06, stav 29, 25. jun 2013).

IV. DRUGE NAVODNE POVREDE KONVENCIJE

100. Podnosioci predstavke su se takođe žalili po članu 3 i članu 13 Konvencije da su ih zastrašivali i zlostavljali između 23. decembra 2009. godine i 15. januara 2010. godine (v. stav 43 ove presude) i da nije bilo djelotvorne zvanične istrage ovih događaja.

101. S obzirom na informacije koje su na raspolaganju u spisima predmeta i podneske strana, Sud smatra da nema dokaza da su podnosiocima predstavki zaista zastrašivali ili zlostavljali kako se navodi. Pritužbe podnosioca predstavki u tom smislu po članu 3 stoga su očigledno neosnovane i kao takve se moraju odbaciti u skladu sa članom 35 stavovi 3 (a) i 4 Konvencije.

102. Sud dalje podsjeća da se član 13 dosljedno tumači kao da propisuje da mora postojati pravni lijek u domaćem pravu samo za pritužbe koje se mogu smatrati "spornim" u smislu Konvencije (v. npr. *Powell i Rayner protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 21. februar 1990, stav 31, Serija A br. 172). Kriterijumi za određivanje da li se neka pritužba može smatrati "spornim" ne mogu se tumačiti drugačije od kriterijuma koji se primjenjuju kada se tužbeni zahtjevi proglašavaju "očigledno neosnovanim" (v. *Powell i Rayner*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 31, i *Kienast protiv Austrije*, br. 23379/94, stav 54, 23. januar 2003).

103. Pošto su pritužbe podnosioca predstavki po članu 3 u odnosu na navedene incidente proglašene "očigledno neosnovanim", Sud smatra da one ne mogu da se smatraju "spornim" za svrhe člana 13. Pritužbe podnosioca predstavki po članu 13 u ovom smislu uzete u vezi sa članom 3 stoga su isto tako očigledno neosnovane i kao takve se moraju odbaciti po članu 35 stavovi 3 (a) i 4 Konvencije.

V. PRIMJENA ČLANA 41 KONVENCIJE

104. Član 41 Konvencije glasi:

"Kada Sud utvrdi povredu Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo djelimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj strani."

A. Naknada štete

105. Podnosioci predstavke tražili su po 20.000 eura na ime naknade nematerijalne štete.

106. Vlada je osporila taj zahtjev.

107. Sud prihvata da su podnosioci predstavke pretrpjeli nematerijalnu štetu zbog povrede člana 3 koja ne može dovoljno da se nadoknadi samim utvrđivanjem povrede. Donoseći svoj sud na osnovu pravičnosti, a s obzirom na djelimičnu naknadu koju su dosudili domaći sudovi (v. stav

42ove presude) Sud dosuđuje podnosiocima predstavke po 4.350 eura po ovoj stavci.

B. Troškovi i izdaci

108. Prvi podnosilac predstavke tražio je 8.562 eura a drugi 3.586 eura za troškove i izdatke.

109. Vlada je osporila taj zahtjev.

110. Prema sudskoj praksi Suda, podnosilac predstavke ima pravo na nadoknadu troškova i izdataka samo u mjeri u kojoj se pokaže da su oni zaista pretrpljeni i da su bili neophodni, te da su bili razumni kada je riječ o iznosu. U ovom konkretnom predmetu, kada je razmotrio dokumente u svom posjedu i gore navedene kriterijume, Sud je smatrao razumnim da dosudi prvom podnosiocu predstavke iznos od 3.520 EUR po ovom osnovu, a drugom podnosiocu predstavke iznos od 1.160 eura za troškove po svim stavkama.

C. Zatezna kamata

111. Sud smatra da je prikladno da se zatezna kamata bazira na najnižoj kamatnoj stopi Evropske Centralne Banke, uz dodatak od tri procentna poena.

IZ NAVEDENIH RAZLOGA, SUD, JEDNOGLASNO

1. *Odlučuje* da spoji predstavke;
2. *Proglašava* pritužbu u odnosu na događaje od 27. oktobra 2009. godine prihvatljivom po članu 3;
3. *Proglašava* pritužbu u odnosu na druge navodne incidente neprihvatljivom;
4. *Nalazi* da je došlo do povrede materijalnog aspekta člana 3 Konvencije u odnosu na događaje od 27. oktobra 2009. godine kod oba podnosioca predstavke;
5. *Nalazi* da je došlo do povrede procesnog aspekta člana 3 Konvencije u odnosu na događaje od 27. oktobra 2009. godine kod oba podnosioca predstavke;

6. *Nalazi* da nema potrebe da ispituje prihvatljivost i meritum pritužbe vezane za događaje od 27. oktobra 2009. godine po članu 13 Konvencije;
7. *Nalazi*
- (a) da tužena država ima da plati podnosiocima predstavki, u roku od tri mjeseca od datuma na koji ova presuda postane pravosnažna u skladu sa članom 44 stav 2 Konvencije, sljedeće iznose:
 - (i) po 4.350 eura (četiri hiljade tri stotine pedeset eura) i sav porez koji se na to obračunava, na ime naknade nematerijalne štete;
 - (ii) prvom podnosiocu predstavke 3.520 eura (tri hiljade pet stotina i dvadeset eura) i sav porez koji se na to obračunava, a drugom podnosiocu predstavke 1.160 eura (hiljadu sto i šezdeset eura) i sav porez koji se na to obračunava, na ime troškova i izdataka;
 - (b) da se od isteka navedenog tromjesečnog roka do isplate iznosa obračunava obična kamata na gore navedene iznose po stopi koja je jednaka najnižoj kreditnoj stopi Evropske Centralne Banke tokom zateznog perioda uz dodatak od tri procentna poena;
8. *odbija* ostatak zahtjeva podnosioca predstavke za pravičnom naknadom.

Presuda je sačinjena na engleskom jeziku i objavljena u pisanoj formi 28. aprila 2015. godine po pravilu 77 stavovi 2 i 3 Poslovnika Suda.

Stanley Naismith
Sekretar

Işıl Karakaş
Predsjednik

U skladu sa članom 45 stav 2 Konvencije i pravilom 74 stav 2 Poslovnika Suda, prilog ovoj presudi čini saglasno mišljenje sudije Karakaşa kojem su se pridružili sudija Sajó i sudija Kūris.

A.I.K.
S.H.N.

SAGLASNO MIŠLJENJE SUDIJA KARAKAŞ, SAJÓ I KÜRIS

Saglasni smo sa ishodom u ovom predmetu, ali želimo da skrenemo pažnju na određene odluke i presude Suda koje se odnose na pitanje naknade kao odgovarajućeg pravnog lijeka u predmetima po članu 2 i članu 3, a koje su u sukobu sa utvrđenom sudskom praksom Suda i koje se, u principu, nisu smatrale neprihvatljivima u ovom predmetu.

U stavu 74 ove presude navodi se da „Čak i ako se pretpostavi da zahtjev za naknadu štete u građanskom postupku može da se smatra djelotvornim domaćim pravnim lijekom za pritužbe po materijalnom aspektu člana 3 Konvencije, Sud konstatuje da su podnosioci predstavke u ovom predmetu iscrpili taj lijek koji je ponudila Vlada, čiji se prigovor u tom smislu mora stoga odbiti.”

U stavu 75 ove presude, dalje se navodi: "U svakom slučaju, a prilično odvojeno od pitanja da li su nalazi domaćih sudova bili dovoljni u smislu priznavanja povrede, Sud je mišljenja da naknada od po 1.500 eura koja je dosuđena podnosiocima predstavke na ime naknade nematerijalne štete u ovom predmetu ne može da se smatra odgovarajućim zadovoljenjem za povrede na koje su se oni žalili..."

Smatramo da je ovo problematično, jer ne možemo da prihvatimo da se naknada štete u građanskom postupku može smatrati djelotvornim pravnim lijekom za pritužbe po materijalnom aspektu člana 3 Konvencije.

Sud je u nizu svojih presuda izrazio stav da: „Kada bi vlasti mogle svoje reagovanje na incidente svjesnog policijskog zlostavljanja da ograniče na puko plaćanje naknade štete i da ne čine dovoljno u dijelu krivičnog gonjenja i kažnjavanja odgovornih, bilo bi moguće u nekim slučajevima da službena lica države zloupotrijebe prava lica koja su pod njihovom kontrolom i to sa potpunom nekažnjivošću, te bi opšta zakonska zabrana ubijanja i torture i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja, uprkos svom fundamentalnom značaju, bila nedjelotvorna u praksi (v. između ostalog, *Nikolova i Velichkova protiv Bulgarske*, br. 7888/03, stav 55, 20. decembar 2007. godine i tu citirani predmeti).

Ovaj pristup potvrđen je u brojnim presudama u kojima je Sud odbio da razmotri argumente tuženih vlada da pravni lijekovi u građanskom i upravnom pravu mogu da se smatraju dovoljnim da bi strana ugovornica ispunila svoje obaveze po članu 3 Konvencije, smatrajući da ti pravni lijekovi imaju za cilj da se dosudi naknada štete, a ne da se identifikuju i kazne odgovorna lica (v., između ostalog, *Atalay protiv Turske*, br. 1249/03, stav 29, 18. septembar 2008. godine, i *Saçılık i drugi protiv Turske*, br. 43044/05 i 45001/05, stav 68, 5. jul 2011. godine; v. i *Aslakhanova i drugi*

protiv Rusije, br. 2944/06, 8300/07, 50184/07, 332/08 i 42509/10, stav 89, 18. decembar 2012. godine¹).

Značajno je i to što se Veliko vijeće pozvalo na isti princip kada je preinačilo presudu vijeća koje je našlo da priznavanje povrede člana 3 i naredba da se plati naknada štete žrtvama te povrede predstavljaju dovoljno pravno zadovoljenje (v. *Gäfgen protiv Njemačke* [GC], br. 22978/05, stavovi 109, 119 i 129, ECHR 2010).

U nekim odlukama, međutim, možda zbog razloga vezanih za posebne okolnosti tih predmeta, plaćanje naknade štete predstavlja adekvantni pravni lijek za materijalu obavezu strane ugovornice u predmetima po članovima 2 i 3 Konvencije. Osnov za ove argumente je u odluci o neprihvatljivosti u predmetu *Caraher protiv Ujedinjenog Kraljevstva* ((dec.), br. 24520/94, ECHR 2000-I), a dalje se razvijao u predmetima uglavnom protiv Ujedinjenog Kraljevstva (v. između ostalog, *Hay protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (dec.), 41894/98, 17. oktobra 2000. godine; *McKerr protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 28883/95, stavovi 116-121, ECHR 2001-III; *Hugh Jordan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 24746/94, stavovi 110-115, 4. maj 2001. godine; *Shanaghan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 37715/97, stavovi 93-99, 4. maj 2001. godine; *Kelly i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 30054/96, stavovi 99-110, 4. maj 2001. godine; *McShane protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 43290/98, stavovi 99-105, 28. maj 2002. godine; *Bailey protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, (dec.) br. 39953/07, 19. januar 2010. godine; i *McCaughy i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 43098/09, stav 121, ECHR 2013).

U okolnostima tih predmeta, gdje su domaće vlasti priznale povredu člana 2 ili člana 3 Konvencije i gdje je žrtvama plaćena naknada štete, ili gdje su građanski postupci u toku, država bi bila oslobođena svoje materijalne obaveze, a Sud bi trebalo da se ograniči samo na ispitivanje procesnog aspekta člana 2 ili člana 3 Konvencije.

Presuda u predmetu *McKerr* (citirana ranije u tekstu ove presude, stav 156) navodi da bi "građanski postupak obezbijedio forum za utvrđivanje činjenica, uz prateće zaštitne mehanizme, te mogućnost da se dođe do nalaza da je neko djelo nezakonito, i mogućnost naknade štete. Ipak je to, međutim, postupak koji se preduzima na inicijativu podnosioca predstavke, a ne vlasti, i on ne obuhvata identifikovanje i kažnjavanje bilo kog navodnog počinioca. Kao takav on ne može da se uzme u obzir u ocjeni da

¹ „Što se tiče tužbe po građanskom pravu da bi se dobilo pravno zadovoljenje za štetu koja je pretrpljena usljed navodno nezakonitih radnji ili nezakonitog postupanja službenih lica države, Sud je već u nizu sličnih slučajeva našao da sam taj postupak ne može da se smatra djelotvornim pravnim lijekom u kontekstu zahjeva predatih po članu 2 Konvencije (v. *Khashiyev i Akayeva protiv Rusije*, br. 57942/00 i 57945/00, stavovi 119-21, 24. februar 2005. godine, i *Estamirov i drugi*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 77). Shodno tome, Sud potvrđuje da podnosioci predstavke nisu imali obavezu da iskoriste pravne lijekove u građanskom pravu".

li je država ispunila svoje procesne obaveze po članu 2 Konvencije." Saglasni smo da, s obzirom na prirodu građanskog postupka, on "ne obuhvata identifikovanje i kažnjavanje bilo kog navodnog počinioca". Međutim, iz činjenice da građanski postupak može, u određenim aspektima, da se poistovjeti sa krivičnim postupkom (ili odigra određenu funkciju krivičnog postupka) ne slijedi da se materijalne obaveze države poništavaju na osnovu toga da podnosilac predstavke navodno nema status oštećenog.

Sudska praksa Suda mora da izbjegne stvaranje dojma da, čak i kada počilac krivičnih djela vezanih za zlostavljanje ili nezakonito ubijanje bude identifikovan na kraju djelotvorne istrage i kada se prikupi dovoljno dokaza da se krivično goni taj počilac, vlasti ne moraju da ga izvedu na suđenje ukoliko okolnosti predmeta ne primoravaju na to, i mogu da mu dozvole da slobodno odšeta nekažnjen i da umjesto toga plati novcem žrtvi ili porodici žrtve. Takvo rezonovanje bi bilo izraz nepoštovanja činjenice da je djelotvorna istraga koja može dovesti do identifikovanja i krivičnog gonjenja obavezna *upravo zato* da bi počilac onda mogao biti kažnjen. Štaviše, na taj bi se način pozivale države da tolerišu nekažnjivost bez rizika da se utvrdi da su povrijedile svoje materijalne obaveze po članu 2 i 3 Konvencije.

Naša sudska praksa nedvosmisleno je prepoznala da se obaveze strana ugovornica po materijalnim aspektima člana 2 i člana 3 ne završavaju priznavanjem povreda i plaćanjem naknade štete žrtvi. Pomenute nesigurnosti u gore citiranim odlukama ne mogu da podriju princip da izricanje kazne koja predstavlja odvracanje jeste važan, a ponekad i uslov *sine qua non* u predmetima koji se odnose na zlostavljanje i nezakonito ubijanje, naročito kada su u te predmete uključena službena lica države. Ta sudska praksa ne toleriše situacije u kojima se sprovode krivični postupci, počilac se identifikuje i utvrđuje se da je izvršio djelo kojim su povrijeđena prava žrtve po članovima 2 i 3 Konvencije, ali se zatim dozvoli da on ili ona izbjegnu kaznu iz različitih razloga. Dakle, u predmetima gdje je izvršenje kazne zatvora počilaca uslovno (v. *Okkali protiv Turske*, br. 52067/99, stav 39, ECHR 2006-XII (izvodi); *Fadime i Turan Karabulut protiv Turske*, br. 23872/04, stav 30, 27. maj 2010. godine; *Nikolova i Velichkova*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 24, i *Kulah i Koyuncu protiv Turske*, br. 24827/05, stav 18, 23. april 2013. godine); gdje je došlo do zastarijevanja krivičnog gonjenja zbog isteka roka za zastarjevanje nakon što je utvrđeno da je optuženi izvršio djela (*Uğur protiv Turkey*, br. 37308/05, stav 70, 13. januar 2015. godine); ili kada je izricanje presude uslovno (*Eski protiv Turske*, br. 8354/04, stav 18, 5. jun 2012. godine i *Kasap i drugi protiv Turske*, br. 8656/10, stav 37, 14. januar 2014. godine), Sud je našao materijalne povrede članova 2 i 3 Konvencije na osnovu nekažnjivosti koja je data tim počiniocima.

Argumenti koji su u osnovi ovog pristupa jesu da, iako nema apsolutne obaveze da sva krivična gonjenja rezultiraju osuđujućom presudom ili

nekom konkretnom kaznom, domaći sudovi ne treba ni pod kakvim okolnostima da budu spremi da dozvole da djela zlostavljanja ili ugrožavanja života od strane službenih lica koja djeluju u ime države prođu *nekažnjeno* (dodat naglasak) tako što će koristiti svoja diskreciona ovlašćenja da umanje posljedice teških krivičnih djela umjesto da pokažu da takva djela ne mogu ni na koji način da se tolerišu. To je od suštinskog značaja za zadržavanje povjerenja građana, obezbjeđivanje poštovanja vladavine prava i sprečavanje bilo kakvog privida tolerisanja ili dosluha sa nezakonitim radnjama (v. između ostalog, *Okkali*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 65, i *Türkmen protiv Turske*, br. 43124/98, stav 51, 19. decembar 2006. godine). Iako bi Sud trebalo u velikoj mjeri da prihvati odluku domaćih sudova o izboru odgovarajućih sankcija za zlostavljanje i ubistvo koje počine službena lica, on mora da ima određenu moć preispitivanja i da se umiješa u slučajevima očiglednog nesrazmjera između težine djela i kazne koja je izrečena (v. *Nikolova i Velichkova*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 62).

U skladu sa navedenim principima, u nizu predmeta u kojima je podnosiocima predstavki dosuđena značajna suma u vidu naknade štete od strane domaćih vlasti, ali u kojima počinioci povreda nisu kažnjeni, Sud je zauzeo stav da podnosioci predstavke i dalje mogu da tvrde da su žrtve u smislu člana 34 Konvencije i utvrđivao je materijalne povrede članova 2 i 3 Konvencije (v. *Saçılık i drugi*, citirano ranije u tekstu ove presude, stav 69 i 112, gdje je jednom od podnosilaca predstavke dosuđeno 140.000 eura za povredu koju je pretrpio u bezbjedonosnoj operaciji u zatvoru; *Leonidis protiv Grčke*, br. 43326/05, stavovi 41 i 46-48, 8. januar 2009. godine, gdje je podnosiocu predstavke dosuđeno 80.000 eura jer mu je sina ubio službenik policije).

Ne isključujemo mogućnost da postoje situacije gdje kazna krivične prirode nije apsolutno neophodna i gdje obaveza tužene države može da se na zadovoljavajući način ispuni tako što će se identifikovati i priznati nemarno činj enje ili nečinjenje kojim se povređuju individualna prava po članu 2 ili članu 3, a zatim dosuditi adekvatna naknada za to. Takve situacije nastaju, na primjer, u oblasti pozitivnih obaveza po članu 2 i članu 3 Konvencije. Zaista, iz tog razloga Sud izričito precizira da u takvim slučajevima "ukoliko povreda prava na život ili lični integritet nije izazvana namjerno, pozitivna obaveza koja je uvedena članom 2 da se uspostavi djelotvoran sudski sistem ne iziskuje nužno obezbjeđivanje krivično-pravnog lijeka u svakom predmetu" (v. *Calvelli i Ciglio protiv Italije* [GC], br. 32967/96, stav 51, ECHR 2002-I).

Linija sudske prakse koja ima svoje korjene u odluci *Caraher* trenutno se sastoji od samo nekoliko predmeta. Nažalost, ova presuda daje neprimjereno istaknuto mjesto jednom aspektu logike iz odluke u predmetu *Caraher*, koja je mogla biti primjenjiva u tom konkretnom predmetu u toj fazi razvoja sudske prakse Suda, ali koja nije univerzalno primjenjiva.

Prema našem mišljenju, došlo je vrijeme da Veliko vijeće Suda riješi ovo pitanje i da zaštiti sudsku praksu od slučajne erozije ove vrste. S obzirom na gore navedeno, jasno je da utvrđena sudska praksa ne dozvoljava razvodnjavanje odgovornosti države pod izgovorom da postoje dostupni pravni lijekovi u građanskom pravu. Ovaj rizik ne može da se ublaži dodavanjem rečenica kao što je "čak i ako se pretpostavi da zahtjev za naknadu štete u građanskom postupku može da se smatra djelotvornim domaćim pravim lijekom za pritužbe po materijalnom aspektu člana 3 Konvencije" (v. stav 74 ove presude). Postavlja se pitanje, na primjer, što bi Sud odlučio u ovom slučaju da je podnosiocima predstavki bilo dosuđeno 20.000 eura, a ne po 1.500 eura. Da li bi se onda zauzeo stav da je taj iznos dovoljan da može da predstavlja adekvatno pravno zadovoljenje? U svakom slučaju, ovakva kakva je, ova presuda izgleda stvara treću liniju sudske prakse koja se oslanja na tezu da iznos koji je dosuđen u građanskom postupku nije bio dovoljan. To je jasno u sukobu sa onim što je navedeno u odluci *Caraher*, naime, da „Sud nije uvjeren da podnosilac predstavke može da tvrdi da je žrtva na osnovu toga što je iznos nadoknade neadekvatan". Uvjereni smo da ovi podnosioci predstavke mogu i dalje da tvrde da su žrtve materijalne povrede člana 2, ne zbog adekvatnosti ili neadekvatnosti nadoknade, već s obzirom na činjenicu da bez dosljedne odgovornosti države za obezbjeđivanje adekvatnog mehanizma za krivičnu odgovornost ne može da postoji odgovarajuća zaštita vrijednosti pohranjenih u članu 2 i članu 3 Konvencije.